

II. MAAILMAMAJANDUS

OLULISEMAD ÜLEILMSED TRENDID

Pärast elavnemist 2003. aastal stabiliseerus maailma majanduskasv 2004. aasta esimeses pooles viimaste aastate kõrgeimal tasemel. Alates aasta teisest poolest hakkas üleilmne majandusaktiivsus aeglaselt alanema. Rahvusvahelise Valuutafondi hinnangul kasvas maailma riikide kogutoodang 2004. aastal 5,1% (2003. a 4,0%; vt tabel 2.1), 2005. aastaks prognoositakse kasvu langust 4,3%ni.

Tabel 2.1. Arenenud riikide majandusnäitajad

	SKP kasv (%)		THI aasta keskmine kasv (%)		Töötuse aasta keskmine tase (%)		Riigieelarve üle- või puudujääk (% SKP suhtes)		Jooksevkonto saldo (% SKP suhtes)	
	2003	2004*	2003	2004*	2003	2004*	2003	2004*	2003	2004*
Maailm	4,0	5,1								
Ameerika Ühendriigid	3,0	4,4	2,3	2,7	6,0	5,5	-4,6	-4,3	-4,8	-5,7
Jaapan	1,4	2,6	-0,2		5,3	4,7	-7,8	-7,1	3,2	3,7
Euroala	0,5	2,0	2,1	2,2	8,7	8,8	-2,8	-2,7	0,3	0,4
Saksamaa	-0,1	1,7	1,5	1,2	9,6	9,2	-3,8	-3,7	2,2	3,6
Prantsusmaa	0,5	2,3	2,0	1,9	9,5	9,7	-4,2	-3,7	0,3	-0,3
Soome	2,4	3,7	1,3	0,2	9,0	8,8	2,3	1,9	4,2	4,5
Muud ELi liikmesriigid										
Ühendkuningriik	2,2	3,1	1,7	2,0	5,0	4,8	-3,3	-3,0	-1,7	-2,2
Rootsi	1,5	3,5	2,3	1,1	4,9	5,5	0,5	0,7	7,6	8,1

* 2004. aasta andmed on esialgsed.

Allikas: Rahvusvahelise Valuutafondi *World Economic Outlook*, aprill 2005; Eurostat, märts 2005

Piirkonniti oli 2004. aastal majanduskasv suurim Aasia tööstusriikides. Hiina 2004. aasta majanduskasv (9,5%) oli viimase kaheksa aasta jõulisim. Arenenud riikidest oli majanduskasv kiireim USAs (4,4%) ning nõrgem euroala riikides (2,0%) ja Jaapanis (2,6%). Võrreldes aasta alguses prognoositunga¹ oli tegelik majanduskasv USAs oodatust 0,2 protsendipunkti võrra väiksem ning euroalal 0,2 ja Jaapanis 0,5 protsendipunkti võrra suurem.

¹ *Consensus Forecasts*, jaanuar 2004.

Põhilised tegurid, mis aasta jooksul üleilmset majandust mõjutasid, olid väga muutlik ning mitmel korral ajaloolisele kõrgtasemele tõusnud naftahind (aasta algul 30–35 dollarit maksnud barreli hind tõusis oktoobris üle 55 dollari, langedes aasta lõpuks tagasi 40–45 dollari vahemikku), jätkuvalt suur tasakaalustamatus suuremates majanduspiirkondades (suurenev USA ja euroala riikide riigieelarvete ja USA jooksevkonto puudujääk ning kasvav erasektori võlakooormus) ja alanud üleminek tavaomasemale rahapoliitikale USAs, Kanadas, Ühendkuningriigis jt suurriikides. Inflatsioonitempo tõusis suuremates majanduspiirkondades aasta jooksul eelkõige naftahinna tõusust tingituna. Tööturustatistika kohaselt vähenes tööpuudus USAs ja Jaapanis ning püsis kõrgel tasemel euroala riikides.

USA JA JAAPAN

2004. aastal säilis Ameerika Ühendriikide roll üleilmse majanduskasvu mootorina – USA majanduskasv ületas selgelt teiste arenenud riikide oma. Nii nagu 2003. aastal, püsis ka 2004. aastal majanduskasv põhiliselt tänu sisenõudlusele, mida toetas aasta esimeses pooles jätkunud ekspansiivne rahapoliitika. Väliskaubandus majanduskasvu ei toetanud – jooksevkonto puudujääk tõusis üle 5,5% SKPst. Ekspansiivsena püsis ka USA fiskaalpoliitika: aastatel 2003–2004 oli keskvalitsuse eelarve defitsiit (412,6 miljardit dollarit ehk ligi 3,5% SKPst) viimase kümnendi kõrgeim. Nii jooksevkonto kui eelarvedefitsiiti kattis aasta jooksul tugev kapitali sissevool USA võlakirjadesse, millest suure osa moodustasid Aasia riikide keskpankade valuutareservide kasvust tingitud ostud.

Aasta lõikes oli majanduskasv kiireim I kvartalis, pärast seda majandusaktiivsus aeglustus mõnevõrra. Trendipärase majanduskasvu saavutamisel alustas Föderaalreserv senise kasvu stimuleeriva rahapoliitika normaliseerimist. Aasta teises pooles toimunud viie järjestikuse 25baaspunktise intressitõusuga tõsteti baasintressi tase rekordmadalalt 1%lt 2,25%le.

Inflatsioon, mis Ameerika Ühendriikides oli aasta algul alla 2%, tõusis aasta jooksul naftahinna tõusust ja USA dollari langustrendist tingituna 3–3,5% vahemikku. Tööturustatistika järgi mitteaktiivsete inimeste osakaal kasvas. Tööpuudus langes jaanuari 5,7%lt aasta lõpuks 5,4%le; samas ei kiirenenud majandusaktiivsuse suurenemisest oodatud tööhõive kasv.

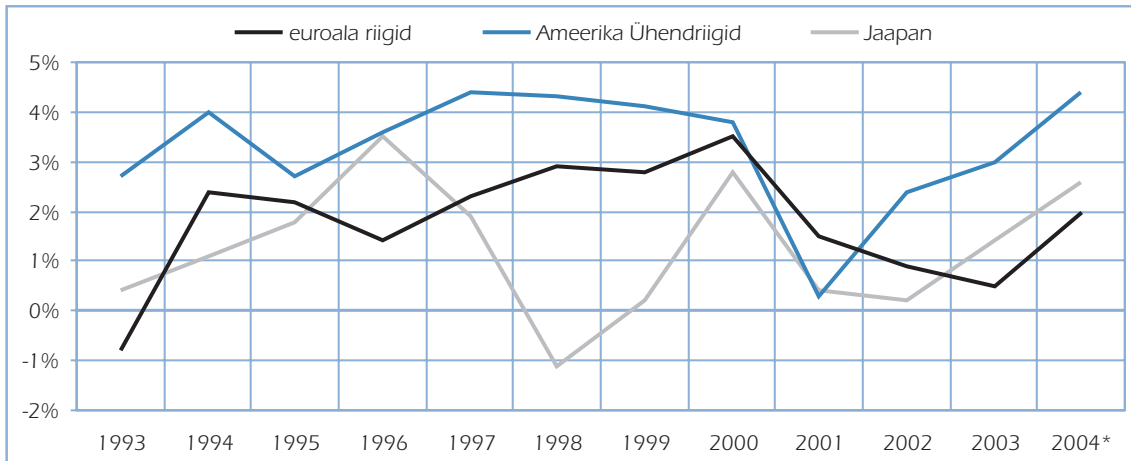
Ka Jaapani majanduskasv oli aasta esimeses pooles suur, SKP aastakasv I kvartalis (4,4%) oli viimase 12 aasta kiireim. Alates II kvartalist pidurdus majandusaktiivsus Jaapanis aga järsult ning majanduses toimus langus. Negatiivse majanduskasvu nii II (-0,3%) kui III (-0,3%) kvartalis ning väga nõrga kasvu IV (-0,1%) kvartalis tingis peamiselt naftahinna tõus ning jeeni tugevnemine. Aasta majanduskasvuks kujunes 2,6%. Jaapanis üle viie aasta püsinud tarbijahindade langus asendus 2004. aasta lõpus nõrga hinnatõusuga, mille jätkumine sõltub suuresti naftahinna edasisest dünaamikast. Tööpuudus langes Jaapanis aasta alguse 5,0%lt aasta lõpus 4,5%le (viimase kuue aasta madalaim tase).

EUROALA

Euroala riikide majanduskasv kiirenes 2004. aasta esimesel poolel suurenenud välisõudluse toel. II kvartalis oli SKP aastakasv viimase kolme aasta kiireim (2,2%; vt joonis 2.1), kuid jäi siiski trendipärasest aeglasemaks. Aasta teisel poolel majandusaktiivsus taas alaneks, kuna USA ja Jaapani majanduskasvu aeglustumisest tingitud välisõudluse vähenemine ja euro kursi kiire tõus pidurdasid ekspordikasvu ning, erinevalt oodatust, sisenõudlus aasta algul ei paranenud.

Inflatsioonisurvet euroalal mõjutasid 2004. aasta jooksul peamiselt naftahinna muutused ja administratiivsed tegurid (eriti tubakamaksude tõus). Aasta jooksul tõusis inflatsioon jaanuari 1,9%lt detsembris 2,4%le.

Püsiva nõrga sisenõudluse tõttu keskpang inflatsiooni edasist kiirenemist lähiajal siiski ei oota. Tööpuudus oli euroalal jätkuvalt suur, jäädes 8,8–9,0% vahemikku. Saksamaa tööpuudus peaks 2005. aastal vähenema tänu tööturumeetmete paketi Hartz IV etapi rakendamisele.²

Joonis 2.1. SKP aastakasv peamistes majanduspiirkondades viimasel kümnendil

* 2004. a andmed on esialgsed.

Jätkuvalt väikse sisenõudluse ning inflatsiooni- ja palgasurve puudumise tõttu püsis euroala baasintress aasta jooksul ajalooliselt madalal 2,0% tasemel. Trendipärasest madalama majanduskasvu tõttu oli ka suuremate euroala riikide (Saksamaa, Prantsusmaa jt) riigieelarvete puudujääk juba teist-kolmandat aastat üle stabiilsuse ja kasvu paktis sätestatud 3% taseme; aasta jooksul peeti elavat poliitilist diskussiooni eelarvereeglite võimaliku leevendamise teemal.

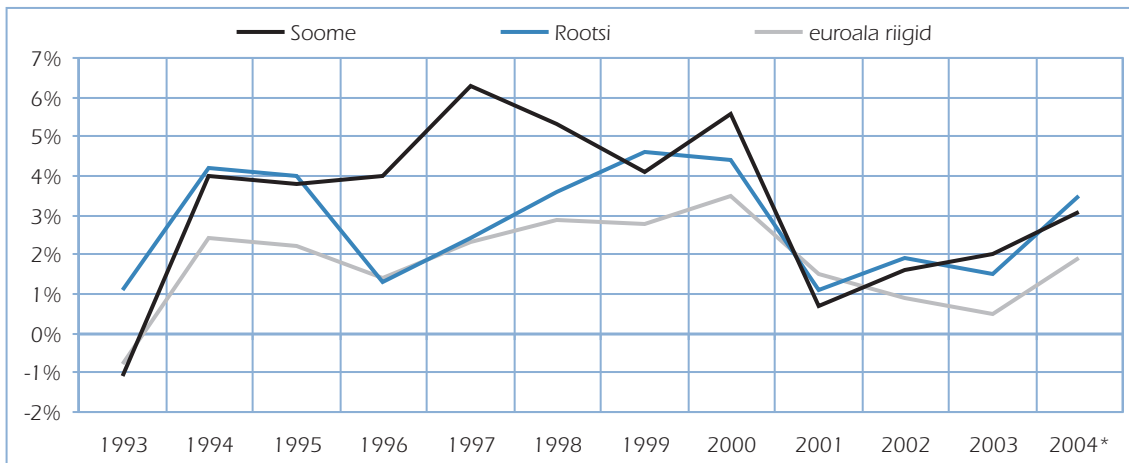
Euroala majandusväljavaated sõltuvad 2005. aastal nii välisõudluse edasisest arengust kui seni ootustele alla jäänud sisenõudluse kasvust. Euroopa Keskpanga hinnangul peaks üldine majanduskasv veidi kiirenema.

SOOME JA ROOTSI

Eesti peamiste kaubanduspartnerite Soome ja Rootsi majanduskasv oli 2004. aastal suurem kui euroalal keskmiselt, hinnanguliselt vastavalt 3,7 ja 3,5% (vt joonis 2.2), kuid jäi siiski veidi allapoole potentsiaalset taset. Mõlemas riigis tugines kasv kodumajapidamiste jätkuvalt tugevale tarbimisvalmidusele, mida toetas viimaste aastakümnete soodsaim intressitase, Euroopa Liidu keskmisest oluliselt aeglasem inflatsioonitempo ja Soomes ka kaudsete maksude muudatused (sh alkoholi- ja autoaktsiisi alandamine).

Kuigi mõlema riigi 2005. aasta kasvuväljavaateid peetakse maailmamajanduse üldise elavnemise taustal suhteliselt tugevaks, võivad neid negatiivselt mõjutada euro vahetuskursi edasine tugevnemine dollari suhtes ja toormehindade jätkuv tõus. Suhteliselt tähtsat rolli mängib ka Soome ja Rootsi maailmaturul avatud tööstussektori edasine areng (eriti telekommunikatsioonituru väga tiheda konkurentsi tingimustes).

² Saksamaal 1. jaanuarist 2005 jõustunud tööturumeetmete paketi (nn Hartz IV paketi) eesmärk on reformida riigi sotsiaaltoetuste süsteemi (eelkõige töötü abirahasid).

Joonis 2.2. Eesti peamiste väliskaubanduspartnerite Soome ja Rootsi majanduskasv

* 2004. a andmed on esialgsed.

BALTI RIIGID NING KESK- JA IDA-EUROOPA

Olulisemaks sündmuseks selles riikidegrupis on kõigi Balti riikide, Poola, Tšehhi, Slovakkia, Sloveenia, Ungari ning Malta ja Küprose Euroopa Liidu liikmeks saamine 1. mail 2004. Eesti, Leedu ja Sloveenia astusid ka järgneva sammu ühisrahale ülemineku teel, ühinedes Euroopa vahetuskursimehhanismiga ERM2.

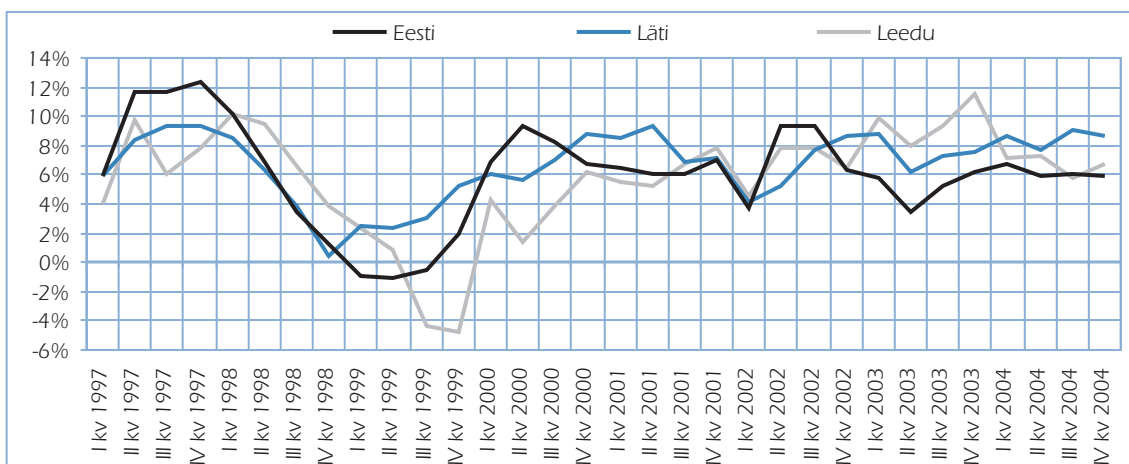
Eelkõige kodumaise nõudluse toel kasvas enim Läti majandus (8,5%), Leedu aastane majanduskasv ulatus 6,8%ni (vt tabel 2.2 ja joonis 2.3). Mõlemas riigis oli hinnakasv suhteliselt kiire, lisaks toormehindade tõusule maailmaturul oli siin oma osa ka 2003. aastal alustatud lisandväärtus- ja aktsiisimaksude ühtlustamisel Euroopa Liidu omadega. Leedus asendus 2003. aasta hinnalangus hinnatõusuga, mis tipnes augustis ning hakkas seejärel uuesti taanduma.

Kesk- ja Ida-Euroopa riikide majanduskasv ületas 2004. aastal 4% ja oli seega ligikaudu kaks korda kiirem euroala keskmisest. 2005. aasta majanduskasv sõltub eelkõige Euroopa Liidu majandusarengust ja riikidegrupi

Tabel 2.2. Euroopa Liiduga liitunud riikide majandusnäitajaid

	SKP kasv (%)		Keskmine THI kasv (%)		Eelarve puudujääk (% SKP suhtes)	
	2003	2004*	2003	2004*	2003	2004*
Eesti	5,1	6,2	1,3	3,0	3,1	1,8
Küpros	1,9	3,5	4,1	2,3	-6,3	-4,2
Läti	7,5	8,0	2,9	6,3	-1,5	-0,8
Leedu	9,7	6,6	-1,2	1,2	-1,9	-2,5
Malta	-0,3	0,6	1,3	2,9	-10,5	-5,2
Poola	3,8	5,4	0,8	3,5	-4,5	-4,8
Slovakkia	4,5	5,3	8,5	7,5	-3,7	-3,3
Sloveenia	2,5	4,4	5,6	3,6	-2,0	-1,9
Tšehhi	3,7	3,7	0,1	2,8	-11,7	-3,0
Ungari	2,9	3,8	4,7	6,8	-6,2	-4,5

* 2004. aasta andmed on esialgsed.

Joonis 2.3. Balti riikide majanduskasv

majanduspoliitilistest otsustest. Poolal, Tšehhil, Ungaril ja Slovakkial seisab ees eelarvepoliitiliselt raske aasta, sest eelarvepuudujäki tuleb vähendada lähenevate üldvalimiste õhkkonnas (Poolas 2005. a suvel, teistel 2006. a). Nimetatud neli riiki plaanivad ühisraha euro võtta kasutusele aastatel 2009–2010.

VENEMAA

Jätkuvalt kõrged toormehinnad hoidsid 2004. aastal Venemaa majandusarengu tempo kõrgel (7,1%) ja ka riigi välistasakaal paranes tunduvalt. Majandusaktiivsust elavdas eelkõige kütuste ja muu toorme väljaveole tuginev ekspordisektor, mida toetas ka kodumajapidamiste tarbimisvalmidus. YUKOSega toimuva tõttu halvenenud investeerimiskliima tõi kaasa investeringute kasvu aeglustumise. Alanes ka tööstussektori kasvutempo. Ekspordisektori tulude kiire suurenemine aitas kaasa valitsemissektori eelarve ülejäägi kujunemisele, ulatumaks 4,1%ni SKPst. Suuremad reitinguagentuurid tõstsid Venemaa reitingud investeerimisjärku, kuid hoiatasid endiselt Vene majanduse haavatavuse eest selle ühekülsuse ja pidurdunud struktuurireformide tõttu.

2003. aastal võttis Venemaa keskpank oma peasihiks inflatsiooni ohjeldamise. 2004. aastal kergitasid ebajärjekindel rahapoliitika ja kasvanud valuutatulude surve tarbijahindu kiiremas tempos kui aastaeesmärgiks võetud 10%.

ARENGUSUUNAD RAHVUSVAHELISTEL FINANTS- JA TOORMETURGUDEL

2004. aasta algul jätkus peamistel **aktsiaturgudel** eelmisel aastal alanud tõusutrend, mis põhiosas tugines üleilmse majanduskasvu väljavaadete paranemisele. Peagi hakkas aktsiaturge aga mõjutama naftahinna tõus, mis halvendas kasvuväljavaateid ja vähendas investorite soovi raha aktsiatesse paigutada. Seetõttu aktsiate hinnatõus peatus kuni IV kvartalini, mil tõusutrend naftahinna langedes taastus. Kokkuvõttes jäid aktsiaturud positiivsele poolele: Ameerika Ühendriikide S&P 500 indeks tõusis aastaga 9%, Nikkei 225 indeks 7,6% ja Eurobloc 300 indeks 9,3%.

Võlakirjaturgudel peegeldas lühiajaliste intressimäärade dünaamika riikide rahapoliitikat. Oluliseks muutuseks oli baasintressi tõusutsükli algus Ameerika Ühendriikides aasta teisel poolel majanduse elavnemise tõttu. Föderaalreserv tõstis aasta teisel poolel baasintressi 1%lt järk-järgult 2,25%le. Euroala ja Jaapani

rahapoliitilised intressid jäid endisele tasemele (sh euroalal 2%le). Pikaajaliste intresside dünaamika, mida mõjutasid vahetumalt majanduskasvu väljavaated ja teiste finantsturgude liikumised, oli samas üsna vahelduv: I kvartalis domineeris langus, II kvartalis tõus ja seejärel aasta lõpuni taas langus. Ameerika Ühendriikides jäid pikaajalised intressid kokkuvõttes ligikaudu aasta alguse tasemele, langedes vaid 3 baaspunkti võrra; euroalal langesid need 61 ja Jaapanis tõusid 7 baaspunkti võrra.

Valuutaturgudel jätkus peamise trendina USA dollari nõrgenemine teiste põhivaluutade suhtes. Euro kurss tugevnes dollari suhtes 7,6% ja Jaapani jeeni kurss 4,3% võrra. Dollari languse peamiseks põhjuseks oli endiselt Ameerika Ühendriikide majanduse tasakaalustamatus, eeskätt suur jooksevkonto puudujääk, mille kasv jätkus ka 2004. aastal. Aasta algul dollar mõnevõrra tugevnes Ameerika Ühendriikide majanduse elavnemise toel, kuid viimases kvartalis toimus dollari kiire nõrgenemine, mis määras ka aastase dünaamika. Detsembri lõpus saavutas euro vahetuskurss dollari suhtes oma ajaloolise kõrgtaseme (1,3637).

Toormeturgudel jätkus hindade tõus. Kõige enam mõjutas maailma majandust nafta kallinemine 34% võrra (32,5 dollarilt 43,5 dollarini barrelist). Nii majandusaktiivsuse poolt põhjustatud nõudluse kasvust kui ka pakkumispoolsetest piirangutest (poliitiline ebastabiilsus mõnedes naftat tootvates riikides, halvad ilmastikuolud jm) tingituna saavutas nafta hind mitmete aastakümnete kõrgtaseme, tõustes oktoobris lühiajaliselt üle 55 dollari barrelist. Naftahinna tõus suurendas investorites ebakindlust majanduskasvu ja inflatsiooniväljavaadete suhtes ning tõi koos dollari nõrgenemisega kaasa ka kulla hinna tõusu 5,5% võrra. Peamiste toormete üldist hinnataset peegeldav CRB indeks tõusis vähem kui eelmistel aastatel (3,3% võrra).